

Diarienummer: KS-2026/217

Handläggare: Rebecka Persson, översiktsplanerare

TJÄNSTEUTLÅTANDE

Gestaltungsprinciper för stationsmiljöer i samband med utbyggnad av fyra spår

Förslag till beslut

Kommunstyrelsens förslag till kommunfullmäktige:

Kommunfullmäktige antar gestaltungsprinciper för stationsmiljöer i samband med utbyggnad av fyra spår daterad 2026-04-01.

Kommunstyrelsen beslutar för egen del:

Beslutet är omedelbart justerat

Sammanfattning av ärendet

Kommunen har genomfört dialoger med invånare och pendlare för att ta fram värderingar och önskemål vad gäller gestaltning, trygghet, grönska och framkomlighet vid stationerna. Gestaltungsprinciperna för stationsområdena har utarbetats utifrån Trafikverkets nationella riktlinjer och lokala behov. Principer för gestaltning av järnvägsanläggningen med tillhörande byggnadsverk bedöms vara avgörande för att kommunen ska kunna påverka projektet och säkerställa att stationsmiljöerna utvecklas enligt de politiska effektmål som satts upp. Ärendet är av principiell betydelse och beslutas av kommunfullmäktige för att senare kunna införlivas i kommunstyrelsens yttrande till Trafikverket under järnvägsplanens samråd.

Ärendets uppkomst och historik

Trafikverket planerar för en utbyggnad av Ostkustbanan mellan Uppsala och länsgränsen mot Stockholm. För Knivsta kommun innebär det två nya spår, en ny station i Alsike och anpassning av Knivsta station. Syftet är att öka kapaciteten, tillgängligheten och robustheten på Ostkustbanan mellan Uppsala och Stockholm. Trafikverket har meddelat att de nya spåren ska dras utmed befintliga tågspår genom Knivsta. Spåren och stationerna planeras att byggas ut från och med tidigast år 2028 och öppna för trafik under år 2034.

Trafikverket arbetar med att pröva spåren och stationernas utformning i en järnvägsplan. Samråd för järnvägen planeras under 2026. Knivsta kommun är en samarbetspart till Trafikverket i arbetet med den nya järnvägsplanen och en obligatorisk remissinstans. I Trafikverkets förslag till samråd kommer kommunen att behöva ta ställning till markanspråk, tekniska lösningar, förslag till resenärmiljöer och ersätta funktioner samt markanspråk under byggtiden. Som en förberedelse till kommunens samrådsyttrande behöver inriktningsbeslut fattas av kommunfullmäktige om kommunens principiella ställningstaganden för spår och stationer.

Kommunstyrelsen har fattat beslut om ett projektuppdrag för arbetet med fyra spår och utbyggnaden av stationerna (KS-2024/751). Projektuppdraget innehåller beslutade effektmål som beskriver hur stationsområdena ska upplevas och vara när de är utbyggda.

Effektmålen anger att stationsområdena ska ha en god gestaltad livsmiljö och upplevas som välkomnande centrala platser i kommunen. Det ska vara tryggt och trivsamt för alla att vistas vid stationsmiljöerna. De fysiska barriärerna ska mildras genom god gestaltning av järnvägsanläggningen och stationsmiljön runt omkring. Områdena ska upplevas som lätta att överblicka och orientera sig i. Kulturhistoriska värden ska lyftas fram för att stärka platsernas identitet.

Stationsområdesutredningar (Spacescape, 2025) har gjorts för att ta fram ett kunskapsunderlag kring utveckling av stationsområdena i kommunen. Rapporten redovisar förutsättningar för kollektivtrafik, kommersiell och kommunal service, en trygg och trivsam stationsmiljö samt platsens långsiktiga utveckling.

Ett sammankopplat gatunät med tydlig prioritering av trafikslag är en av förutsättningarna för trygga och trivsamma stationsområden. Rapporten redovisar även att utformning gällande överblickbarhet och tillgänglighetsanpassning är särskilt viktiga. Det är även viktigt att stationsmiljön blir en integrerad del av övrig offentlig miljö.

En väl utformad och trygg stationsmiljö kan göra det mer attraktivt att resa kollektivt, och fungerar även som det första intrycket besökare får och blir därmed en viktig del av tätorten och kommunens identitet. Vidare kan en trivsam och inbjudande stationsmiljö locka besökande och resande att stanna längre, vilket gynnar kommersiell service. På så sätt kan stationsmiljöer samspela med butiker, restauranger, parker och torg för att skapa trygghet och stadsliv och stärka orternas attraktivitet

Trafikverket höll ett tidigt samråd juni 2025 där Knivsta kommun betonade vikten av att utformningen av järnvägsanläggningen beaktar de som bor och verkar i Knivsta kommun, samt de som flyttar till kommunen i framtiden. Knivsta kommun lyfte att barriäreffekter behöver begränsas och att stationerna ska vara trygga, lätta att överblicka och orienterbara. Vidare lyfte yttrandet att stationsområdena ska bli centrala välkomnande platser för resenären, den kommersiella aktören, boende och besökaren, vilket är i linje med projektuppdragets effektmål.

I februari 2025 genomförde Knivsta kommun ett öppet hus där allmänheten kunde ställa frågor och lämna synpunkter om fyra spår-projektet. Svaren på frågan "*Vad är viktigt för dig i den framtida miljön runt stationsområdet?*" har sammanfattats

i värdeformuleringarna mötesplatser, bevara grönska och kulturhistoriska byggnader, samt framkomlighet med gång, cykel och bil.

Under våren 2025 genomförde Knivsta kommun en enkät riktad mot pendlare. Frågor ställdes dels om Knivsta station, dels ur ett bredare perspektiv om pendling och önskemål kring stationsmiljöer. Svaren redovisar att bland annat grönska och planteringar, säker cykelparkering, säker plattformanslutning utan bommar, vindskydd och belysning är önskvärt för att öka trivsel och känslan av trygghet vid Knivsta station.

De framtagna gestaltningsprinciperna motsvarar Trafikverkets Gestaltningsavsikter. Trafikverkets Gestaltningsavsikter beskriver vad som ska uppnås ur gestaltnings synpunkt. De uttrycker en ambitionsnivå och är vägledande för projektets inriktning i de kommande skedena. Det är först i nästa skede, i gestaltningsprogrammet, som det beskrivs hur anläggningen ska gestaltas och utformas för att svara mot avsikterna på bästa sätt.

Gestaltningsavsikterna ska formuleras med utgångspunkt i projektets förutsättningar. De ska även formulera vilken typ av livsmiljö som ska skapas, samt hur den ska kunna användas. I de fall Trafikverkets anläggning ligger i anslutning till områden som ska utvecklas av andra intressenter kan gestaltningsavsikterna behöva samordnas med kommunen.

Att medborgare bereds möjlighet att vara delaktiga i utformningen av stationsområdet har varit ett mål för arbetet med stationsområdena. Flera invånardialoger har genomförts. Kommunen har haft öppet hus för att samla in synpunkter, haft fokusdialoger med de kommunala råden samt med målgrupper inom socialpsykiatri och äldre. Kommunen har även genomfört en enkät riktad mot stadens pendlare om hur stationsmiljön kan utvecklas för att bidra till en bättre resenärsmiljö. Medskicken består av en önskan att bevara grönska, kultur och naturmiljöer och att skapa nya mötesplatser i en bibehållen småstadskärna. Framkomlighet för bil, cykel och fotgängare är viktigt att beakta när centrala Knivsta utvecklas i samband med fyra spår. Sammanfattningar av medborgardialogerna finns på kommunens hemsida för fyra spår under rubriken Dialoger om framtidens Knivsta och fyra spår.

Frågan om gestaltningsprinciper har beretts i Beredningen för infrastruktur och strategisk planering samt i kommunstyrelsens arbetsutskott.

Rättslig utredning

Lagstöd

Kommunallagen (2017:725) säger att fullmäktige ska besluta om ärenden av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt för kommunen eller regionen (5 kap 1 §). Ärenden som går till fullmäktige ska först beredas av nämnd (KL 6 kap 4 §).

Trafikverket utgår från: Lagen om byggande av järnväg (1995:1649) och Plan- och bygglagen (2010:900).

Interna styrdokument

Knivsta kommuns Reglemente för kommunstyrelsen och nämnderna (2025-11-27) anger att kommunstyrelsen ansvarar för övergripande och strategisk planering, utom översiktsplanering. Det inbegriper planprogram och tematisk strategisk planering, till exempel planering för teknisk infrastruktur, vatten och grönstruktur och sådan strategisk samhällsplanering som inte regleras i lag, till exempel visioner, strukturplaner och utvecklingsplaner (A 16a §). Ärendet bereds därför av kommunstyrelsen inför beslut i fullmäktige.

Kommunstyrelsen godkände förslag till projektuppdrag om utveckling av Knivsta och Alsike stationer den 24 februari 2025. Projektuppdraget innehåller effektmål för utbyggnaden av fyra spår inom Knivsta kommun och dessa har varit vägledande i arbetet med att ta fram förslag på gestaltungsprinciper för utbyggnad av fyra spår.

Konsekvensbeskrivningar

Ekonomiska konsekvenser

Det är Trafikverkets ansvar att finansiera ett grundutförande för utformning och gestaltning av ersättande funktioner samt nya funktioner som behövs för att trafikera järnvägsspåren. Trafikverket har begärt medel för att ersätta funktionerna i nytt förslag till nationell plan för perioden 2026–2037. Beslut om nationell plan väntas fattas under sommaren 2026.

Om kommunen vill göra tillägg till Trafikverkets utförande är det kostnader som Knivsta kommun finansierar genom en medfinansiering eller en investering i anläggningen. Dessa ställningstaganden kan göras först när Trafikverket beslutat om sitt grundutförande och projekteringen av anläggningen kommit längre.

Knivsta kommun har möjlighet att i dialog med Trafikverket förhandla om vad som ingår i grundutförandet och vad som kan anses vara tillägg. Fördelning av kostnader behandlas i separat avtal mellan Trafikverket och Knivsta kommun.

Barnkonsekvensanalys

Barnkonsekvensanalys är gjord enligt checklista. Trafikverket tar fram en egen barnkonsekvensanalys i samband med järnvägsplanen.

Konsekvenser om beslutet inte tas

Utan beslut i ärendet kommer förvaltningen sakna stöd i avtalsförhandlingar och till samrådsyttrandet i järnvägsplanen.

Samlad bedömning

Förvaltningen bedömer att politiskt beslutade gestaltungsprinciper är ett nödvändigt stöd till kommande yttranden inom ramen för Trafikverkets process med järnvägsplanen. Gestaltungsprinciperna bedöms vara väl grundade i Trafikverkets egna riktlinjer, kommunens egna styrdokument, samt framtagna utredningar inom ramen för fyrsparprojektet. De anses svara mot de politiskt beslutade effektmålen för fyra spår, det vill säga att göra stationsmiljöerna trevliga och välkomnande samtidigt som kulturmiljövärden och resenärsperspektiv beaktas. På så sätt

beaktas Trafikverkets återkommande arbete med sina principer och riktlinjer, samtidigt som gestaltningsprinciperna förankras i lokalkännedom om Knivsta och Alsike tätorter.

Arbetet med gestaltning och utformning av järnvägsanläggningen planeras att fortsätta efter samråd av järnvägsplanen. Förvaltningen ämnar då fördjupa gestaltningsprinciperna i ett gestaltningsprogram med högre detaljeringsgrad för att utgöra vidare stöd i processen för järnvägsplanen samt avtalsförhandlingar.

Underlag för beslut och beslutsexpediering

Underlag för beslut

Tjänsteutlåtande 2026-04-20

Förslag till gestaltningsprinciper för stationsmiljöer i samband med utbyggnad av fyra spår 2026-04-01

Beslutet skickas till

Akten

Projektchef för fyra spår

Samhällsbyggnadschef

Jenny Rydåker
Samhällsbyggnadschef

Barnchecklista inför beslut

Alla under 18 år är att betrakta som barn.

1. Påverkar beslutet barn?

Ja ☒

Nej ☐

2. Hur har barns bästa beaktats?

Barns användning av och uppehålle inom stationsområdena har beaktats i arbetet med att ta fram gestaltungsprinciper för utbyggnad av fyra spår.

3. Beskriv eventuella intressekonflikter.

Barn har ett behov av att kunna använda stationsområden även efter utbyggnaden av fyra spår. Trygghet och säkerhet för alla målgrupper har beaktats i arbetet med att ta fram gestaltungsprinciper för utbyggnad av fyra spår. Barn bedöms därmed inte påverkas negativt av beslutet om att anta förslag till gestaltungsprinciper.

4. Barn tillfrågas vid övergripande fleråriga planer/styrdokument. Har så skett?

Ja ☐

Nej ☐

Inte aktuellt. Beslutet rör inte en övergripande flerårig plan eller ett flerårigt styrdokument. ☒